

AZ OLASZ KONZERVATIVIZMUS

FRANCESCO GIUBILEI

Annak ellenére, hogy az olaszok természetükből adódóan, gyakran tudat alatt, fogékonyak a konzervativizmusra, sőt Olaszországnak komoly hagyománya van a konzervatív gondolkodásban, a „konzervatív” terminus éveken át száműzve volt az olasz politikai gondolkodás területéről, s csupán néhány bátor elméleti szakembert foglalkoztatott ez a kérdés. Az olasz közvéleményben, ellentétben ellentétben például a britekkel, a *konzervatív* fogalma ráadásul összemosódik akár a reakciós, akár a liberális eszmékkal. Egyrésztől van, aki a konzervativizmust azonosítja a retrográd eszmékkal, és egy-egy konzervatív gondolkodót beskatulyáz az avított, újításokat elutasító kategóriába, másrésztől a jobboldalon is előfordul, hogy a konzervatívokat a hagyományos liberálisokkal identifikálják. A konzervatívok azonban valójában nem utasítják el a reformokat, amennyiben ezek nem jelentik az olyan értékek és elvek megkérdőjelezését, mint az identitás, a nemzet, a keresztény gyökerek, a család és a természet megőrzése.

OLASZ ÉS KONZERVATÍV

Olasz viszonylatban a konzervatív és liberális fogalmak összeolvadása a konzervativizmusnak abból a koncepciójából születik, amelynek egyetlen jelentése van: liberális konzervativizmus. Olaszországban elterjedőben van, hogy a konzervativizmust egy kizárólag angolszász eredetű jelenséggel hozzák párhuzamba, teljes mértékben azonosítják az angol vagy amerikai konzervatívok álláspontját az olaszokéval. Ezzel körvonalaazódik egy olyan konzervativizmus-változat, amely megfelel az egyik legfontosabb alapelvéről: a nemzet fontosságáról.

A konzervativizmus egyik kardinális eleme azonban a nemzetkonceptió, mely szerint a saját nemzet boldogulása áll az első helyen – ezért egy olasz konzervatív szívében *in primis* Olaszország foglal helyet. De van egy másik történelmi, kulturális gyökerekből fakadó különbség is: az olasz konzervativizmus a latin korhoz vezethető vissza, az ókori Rómához, a keresztény középkorhoz, az olasz városállamokhoz, amikor is megszületik a *mos maiorum* (a szokások, vagyis az identitás védelme) és a *limes* (a határvonal, amely megvédte a civilizációt a barbároktól) koncepciója. Ekkor születik meg a *corpus iuris civilis*, amely megalapozza az olasz történelmet (mint ahogy a *common law* a britekét), és halad a katolikus eszmék felé. Ez egy olyan konzervativizmus, amely merít a régi civilizációk történelméből: így része a Közép-Olaszországban valamikor élő etruszkok története, Ravennában a bizánciak uralma, Dél-Olaszországban Nagy-Görögország időszaka, Velencében a keleti keresztény egyház befolyása és a Serenissima [velencei dialektusban *Serenissima Republica de Venesia*, azaz a Velencei Köztársaság – *a Szerk.*] dicsősége, ezek mind-mind hatással vannak rá. Éppen ezért az olasz konzervativizmust egyszerűen nem lehet párhuzamba vonni egy másik nemzet konzervativizmusával.

Nem szeretnénk cáfolni, hogy léteznek közös pontjai az olasz, a brit és az amerikai konzervativizmusnak, inkább azt hangsúlyoznánk, hogy – noha az előbbiekkal közös európai identitás köt össze bennünket és nyugati identitásunk mutatkozik meg az utóbbinál – vannak sajátosságok, amelyeket nem lehet tagadni vagy negligálni.

Ha igaz, hogy történeti szempontból a konzervativizmus eredete Edmund Burke *Töprengések a francia forradalomról* (1790) című művének megjelenéséhez és a francia forradalom eseményeire adott válaszhoz köthető, akkor az is, hogy egyes kutatók már az 1688-as Dicsőséges Forradalomban is felfedezik a csíráit, de mindenesetre jóval a Franciaországban létrejött forradalmi események kitörése előttre datálják, ahogy Yoram Hazony és Ofir Haivry is kifejtik.¹

Ha azonban az olasz konzervativizmusról beszélünk, akkor, ahogy ezt már említettük, vissza kell nyúlnunk az ókori Rómához. A lényeg, hogy minek a megőrzését értjük konzervativizmus alatt – mit akarunk konzerválni? Az egyik legkonzervatívabb olasz kiadó, Leo Longanesi így nyilatkozott a konzervativizmus lényegével kapcsolatban: „Konzervatív gondolkodó vagyok egy olyan országban, ahol nincs mit megőrizni.”² Longanesi nyilvánvalóan nem a történelmi és kulturális hagyományokra vagy az olasz művészetre utalt, hanem arra a szükségletre, hogy az olasz politikai és társadalmi élet bizonyos negatív aspektusain túl kell lépni. Innét ered az olasz konzervatív forradalmi (*rivoluzione conservatrice*) mozgalom, ahogy Marcello Veneziano ezt kiválóan kifejti.³

A 20. század folyamán Olaszországban érezhetően jelen volt egy fontos konzervatív kulturális szemlélet, de egyik politikai párt sem vállalta fel, hogy a kifejezést saját nevében szerepeltesse. A '90-es évek közepén Pinuccio Tatarella nevével fémjelzett Nemzeti Szövetség (Alleanza Nazionale) politikai próbálkozásait elkönnyelhetjük ugyan konzervatívnak, de a párton belül létezett egy erős jobboldali vonulat olyan álláspontokkal, amelyek nem voltak mindig összhangban a konzervatív ideológiával.

**vissza kell nyúlnunk
az ókori Rómához**

A KONZERVATIVIZMUS HELYE A MAI OLASZ POLITIKÁBAN

A konzervativizmus a mai olasz politikában eddig soha nem tapasztalt módon került rivaldafénybe. Miután a Fratelli d'Italia (Olaszország Fivérei) nevű jobbközép párt vezetőjét, Giorgia Melonit megválasztották az Európai Konzervatívok és Reformerek (European Conservatives and Reformists, ECR) Európai Parlamenti képviselőcsoportja elnökévé, úgy tűnik, még Matteo Salvini, a Lega (a volt Északi Liga) elnöke is a konzervativizmus felé kacsintgat, olyannyira, hogy a Rai3 Tv csatorna *Mezz'ora in più* című műsorában így nyilatkozott: „két-séggkívül konzervatívnak és liberálisnak gondolom magam”. Ezt a kijelentését megelőzte az az észrevétele, miszerint „jobboldal vagy baloldal, elavult kifejezések”, mindez ideológiai fordulópontot jelent az utóbbi években szuverenistaként emlegetett pártvezető részéről.

Egy új politikai korszak kapujában állunk, hátunk mögött hagyva a 2015 és 2020 közötti ötéves időszakot, amelyben nem várt, forradalmi jelentőségű események történtek, mint például a Brexit, Donald Trump megválasztása, a Liga és az Öt Csillag Mozgalom koalíciós kormányalakítása. A 2019-es európai választások az európai szuverenizmus csúcspontját jelentették, azóta azonban átíródott az általános forgatókönyv: Olaszországban a sárga–piros kormány megszületésével, globálisan a koronavírus-világjárvány fenyegetésével. A koronavírus határvonalat jelent a múlt és a jelen között, és ugyan a szuverenizmus számos fontos küzdelme megalapozottnak bizonyult (a globalizáció elleni harc, a nemzeti cselekvés szabadságának fontossága a stratégiai ágazatokban), a közvélemény egyre inkább eltávolodott attól a sokszor túlzó hangvételtől, ami

1 Yoram HAZONY–Ofir HAIVRY: What is Conservatism? *American Affairs*, 2017/nyár.

2 Francesco GIUBILEI: *Leo Longanesi. Il borghese conservatore*. Odoya, Bologna, 2015.

3 Marcello VENEZIANI: *La rivoluzione conservatrice in Italia*. SugarCo, Roma, 2012.

a szuverenizmust jellemezte.⁴ A 2020–21 fordulóján lezajlott washingtoni események, leginkább a Capitol Hill elfoglalása, egyértelműen a lufi kipukkanását jelentették, hiszen olyannyira vízválasztó vonalat húztak a múlt és a jelen között, hogy még Trump múlt novemberi választási bukása is elhalványul mellettük.

A szuverenizmusnak szüksége van arra, hogy újragondolja formai és ezzel együtt tartalmi üzeneteit; emiatt tapasztalható az, hogy az új olasz jobboldal vezetői barátkoznak a konzervativizmus gondolatával. Mindenekelőtt azért, mert a konzervativizmust nem sújtotta a szuverenizmus járványzárlata, egy kevésbé támadott és becsmért politikai-kulturális irányzatról van szó. Ugyanakkor, míg a szuverenizmus egy új politikai irányzat, a konzervativizmusnak évszázadokra visszanyúló múltja van, szilárd kulturális értéket jelentő alapokkal rendelkezik, amelyekre bátran építkezhet. Giorgia Meloni rálépett erre az útra, aminek jele, hogy az ECR és Pietro Fiocchi szenátor által szervezett nemzetközi konferencián meg fog emlékezni a tavaly elhunyt Roger Scrutonról, a világ legnagyobb konzervatív filozófusáról, Matteo Salvini kijelentése pedig a folyamatban levő átalakulást jelzi.

Az új állásfoglalást üdvözte a volt külügyi államtitkár és a Liga képviselője, Guglielmo Picchi, aki rámutatott a Marcello Perához hasonló szakemberek és az olyan szervezetek, mint a Nazione Futura (Jövő Nemzet) vagy a Centro Studi Machiavelli (Machiavelli Politikai és Stratégiai Központ) ilyen irányú tevékenységére. Maga a központ elnöke, Daniele Scalea magyarázza: „nem kell eldobnunk a szuverenizmust, de üdvös, ha a szuverenista mozgalom betársul egy olyan gondolatmenetbe, mint a hagyományokkal bíró konzervativizmus. Ha így tesz, koherensebbé, hatékonyabbá teszi üzenetét, rácsatlakozván egy évszázados történelmi hagyományokra visszatekintő ideológiára.” A konzervativizmus valóban jelenthetné a koalíció *trait d'union*-ját, megtartván a klaszszikusliberalizmus (szabadságjogok, vállalkozói szabadság) és a szuverenizmus (nemzeti érdekvédelem) leginkább helytálló aspektusait, háttérbe szorítva e kettő legkevésbé elfogadott jellemzőit.

A politikai üzenet hangszínének, formájának és bizonyos tartalmainak fokozatos csiszolása nem jelenti a saját értékekről és kardinális alapelvekről való lemondást, sokkal inkább a folyamatban levő társadalmi változások megfigyelésének képességét, amely egyben annak a bizonyítéka, hogy a *konzervatívok*

⁴ Vö. a szerző *Kommentárban* közölt írásaival: Francesco GIUBILEI: Szuverén Európa. *Kommentár*, 2019/4. és Uő: Olaszország: vírus után, válság közben. *Kommentár*, 2020/3. Mindkét írást Zemen Annamária fordította. (A Szerk.)

nem utasítják el a megújulást, de nem alkusznak meg az állandó alapelvek sértetlenségével kapcsolatban: nemzet, identitás, család, kereszténység, természet, szabadság, közösség.⁵ Ez utóbbiak azok az alapelvek, amelyekre támaszkodva létrejöhet egy konzervatív olasz politikai kezdeményezés.

Újra naggyá tenni Itáliát
– *Senatus Populusque Romanus*
(a szenátus és a római nép)
mozaikfelirat Rómában
(Charles Dietlein felvétele)

KÜLÖNBSEGEK ÉS ROKON VONÁSOK KONZERVATÍVOK ÉS SZUVERENISTÁK KÖZÖTT

Olaszországban az utóbbi hónapokban vita bontakozott ki arról, hogy vajon milyen álláspontot kell, hogy képviseljen a szuverenista irányvonal a pandémia után, amelynek következménye lesz többek között Olaszország és az egész világ politikai rendszerének megrendülése. A kialakult politikai helyzetben fel kell tenni a kérdést, hogy az olasz szuverenista pártok milyen politikai vonalat kell, hogy kövessenek annak érdekében, hogy el ne veszítsék Covid-járvány előtti támogatottságukat, és főleg, hogy megszilárdítsák szavazótáborukat. Vannak olyan vélemények, melyek szerint a konzervatív álláspont túlzott felvállalása a szuverenisták részéről taktikai hibát jelenthet, ugyanis a szuverenista front az utóbbi időben ideológiailag és kommunikációjában egyébként is „konzervatív” nézőpontra hátrál vissza.

Ma a szuverenizmus válaszút előtt áll: kövesse-e a populista vonalat vagy a konzervatív irányzathoz közelítsen. 1) Az első lehetőség, főleg akkor, ha a jelenlegi ellenzéki oldaláról vizsgáljuk, rövid távon sikeres lehet: érzékeli a rendszerellenes impulzusokat, az emberek között joggal elterjedt elégedetlenséget, így hát a változást ösztönző forradalmi vonalat támogatja. Ezzel megnyerhetik maguknak azoknak a szavazóknak egy részét, akik tegnap még az Öt Csillag Mozgalomra voksoltak, ma a szuverenistákra, holnap pedig ki tudja, kire. Közép- és hosszú távon azonban ez kockázatos stratégiává válhat, hiszen tisztavirág életű, átmeneti, kiszámíthatatlan konszenzuson alapszik, amely amilyen gyorsan jött, éppolyan hirtelen el is illanhat. 2) Ezzel szemben a konzervatívokhoz való közeledés nagy lehetőséget jelent a szuverenisták számára, ám néhány dolgot tisztázni kell. Előre kell bocsátani, hogy a szuverenizmusnak, mivel egy viszonylag újonnan kialakult irányzatról van szó, nincsen kulturális, szellemi

⁵ Lásd bővebben Francesco Giubilei műveit, amelyek a Giubilei Regnani kiadónál jelentek meg, időrendben: *Storia del pensiero conservatore* (2016), *Storia della cultura di destra* (2018), *Europa sovranista* (2019), *Conservare la natura* (2020) és *Giorgia Meloni. La rivoluzione dei conservatori* (2020). (A Szerk.)

és filozófiai öröksége, míg a konzervativizmus, évszázados múltja miatt, rendelkezik ezzel.

Amikor konzervativizmusról beszélünk, elengedhetetlen, hogy pontosításokat tegyünk annak elkerülése érdekében, hogy veszélyes fogalomzavar alakuljon ki.

Az olasz konzervativizmus a maga latin örökségével, ahogy ezt már említettük, különbözik az angolszász s főleg az amerikai konzervativizmustól. Számos különbséget lehet felfedezni, az etikai kérdésektől kiindulva a vallási megközelítésekig, az államelmélettől a gazdasági elképzelésekig; egy biztos: a konzervativizmus nem támogatja a vad *laissez faire* megoldásokat. A mi konzervativizmusunk gyökerei a római *mos maiorum*-ban keresendők, sok közös vonást mutat a tradicionálizmussal, azt leszámítva, hogy elfogadja a gyakorlati politikai vitákat, szemben azokkal a tradicionalistákkal, akik kifejezetten apolitikusak. A konzervativizmus nem azonos a liberalizmussal, még kevésbé a pusztá szabadsághoz való elvvel, amint azt a piacelv egyik szószólója, Friedrich von Hayek is fejtegeti *Miért nem vagyok konzervatív?* című írásában.

Az egyszerűség kedvéért azt mondhatnánk, hogy a konzervativizmus félúton van a liberalizmus és a szuverenizmus között, mindkettőből a pozitív aspektusokat hangsúlyozva. A liberalizmusból átveszi az egyéni szabadság elvét (közösségi szinten csökkentve ennek érvényesülését) és a szólásszabadság védelmének szükségességét, a gazdaság területén pedig az adócsökkentést és a bürokratikus folyamatok egyszerűsítését tűzi ki célul. A szuverenizmusból átveszi a nemzet fogalmát, a nemzeti szuverenitás elvét, az identitás koncepciójának megőrzését, a liberális ideológiával való szembeállást. Az igazsághoz persze hozzátartozik, hogy ezek azok az értékek, amelyeket éppen a szuverenizmus kölcsönözött át a konzervatív gondolkodásból, s nem fordítva.

KONZERVATÍV FORRADALOM

A globalista világnézet nem elfogadható számunkra, ahogy az uralkodó materializmus vagy a racionalizmus győzelme sem; nem véletlen, hogy a konzervativizmus, amellyel már a hagyományos társadalmakban is találkozhatunk, a francia forradalom ellenzőjeként indult. S jókora tévedés, amikor a destruktivizmus elleni küzdelmet vagy az identitásunk megőrzését célul kitűző mozgalmakat retrográdnak bélyegzik. Nem a *status quo* megvédéséről van ugyanis szó, hiszen a mai fennálló rend éppenséggel a történelem eltörlését és újraírását szeretné, hanem inkább a *status quo ante* visszaállításáról. A konzervatív forradalom ideájának hívei Werner Sombarttól kezdve Moeller van den Bruckon át Ernst Niekischig és Oswald Spenglerig maguk is részletezik, hogy a forradalom és a megőrzés nem ellentétesek egymással. Az ellenfelek máshol keresendők, nem a konzervatívok között, akik nélkülözhetetlen szövetségesei a szuverenistáknak, sőt ők azok, akik megteremtik a szuverenizmus számára a minőségi elérelépés lehetőségét, amelyre csak olyan eszme képes, amely dicsőséges kulturális és metapolitikai múlttal rendelkezik. ■

(Fordította: Zemen Annamária)

Francesco Giubilei: *A jobboldali kultúra története* (2018)